

KATARZYNA ZAWALIŃSKA¹

RECENZJA KSIĄŻKI ANDRZEJA CZYŻEWSKIEGO I AGNIESZKI POCZTY-WAJDY „POLITYKA ROLNA W WARUNKACH GLOBALIZACJI. DOŚWIADCZENIA GATT/WTO”

Książka autorstwa profesora Andrzeja Czyżewskiego i doktor Agnieszki Poczty-Wajdy jest kolejną cenną publikacją powstałą w Katedrze Makroekonomii i Gospodarki Żywnościowej Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. Jak tytuł głosi, umiejscawia ona politykę rolną w szerszym kontekście dynamicznych zmian zachodzących w globalnej gospodarce, w tym w szczególności na tle międzynarodowej polityki handlowej pod auspicjami GATT i obecnie WTO. To obszernie dzieło (324 s.) stanowi ważne kompendium wiedzy zarówno teoretycznej, jak i praktycznej.

Rozważania teoretyczne (rozdział 1) dotyczą współzależności makroekonomicznych, decydujących o rozwoju sektora rolno-spożywczego na tle innych sektorów gospodarki. W pierwszym rozdziale, o charakterze teoretycznym, dyskusji poddano kwestię niekompletności zjawiska globalizacji oraz konsekwencje tego dla polityki gospodarczej i sektora rolnego. Przeanalizowano też kanały wpływu mechanizmów rynkowych na sektor rolny i wskazano potrzebę koordynacji polityki fiskalnej i monetarnej wobec rolnictwa.

Niewątpliwą zaletą książki jest pokazanie, oprócz ewolucji wspólnej polityki rolnej, również rozwoju polityki rolnej innych krajów, o czym czytelnik polski zwykle niewiele wie (rozdziały 2 i 4). Dotyczy to również ewolucji i reform polityki rolnej w USA (Farm Bill), Japonii, Australii czy Nowej Zelandii. Polityka tych krajów również musiała dostosowywać się do ustaleń GATT i WTO, ciekawe jednak jest to, że każda z nich przyjęła inną filozofię i wypracowała inne instrumentarium. Ciekawe jest też prześledzenie koalicji, jakie różne kraje podej-

¹ Autorka jest pracownikiem naukowym Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN (e-mail: kzawalinska@irwirpan.waw.pl).

mowały, żeby chronić swoje interesy. Obecne negocjacje w ramach WTO wydają się mieć o wiele bardziej skomplikowaną linię podziału niż te historyczne (linia podziału nie dzieli już kraje na obozy, tylko kraje rozwinięte vs. kraje rozwijające się czy UE vs. USA, ale pod wieloma innymi względami nie ułatwia osiągnięcia konsensusu).

Bardzo dobrze się składa, że Autorzy przypominają wpływ, jaki GATT wywarł na instrumentarium WPR (rozdział 3) i to właśnie teraz, w obliczu pewnego impasu negocjacji wielostronnych WTO, a w związku z tym (jak mogłoby się wydawać) mniejszego wpływu tej organizacji na dzisiejszą reformę WPR. Zapomina się poniekąd, że to właśnie od polityki handlowej z lat osiemdziesiątych XX wieku zaczęło się reformowanie WPR, a jej dzisiejsze postulaty są skutkiem właśnie tamtych postanowień, w tym w szczególności odchodzenie od uzależnienia wsparcia dla rolnictwa od produkcji rolnej (decoupling). Wyraźnie widać, że zmiana rodzaju wsparcia znacząco poprawiła efektywność WPR – wydatki na WPR, mimo iż stanowią mniejszy odsetek budżetu UE, przynoszą większy wzrost dochodów rolników (mimo rozszerzenia UE na nowe kraje) niż przy dawnym wsparciu cenowym, które dodatkowo bardzo wypaczało warunki handlu i konkurencji. Ponadto skończył się problem kosztownego przechowywania nadwyżek żywnościowych i bardzo kosztownych dopłat do eksportu żywności z UE.

Jeśli chodzi o wymiar praktyczny, to w książce znaleźć można zarówno materiał z analiz empirycznych, jak i bogate dane faktologiczne. Szczególnego podkreślenia warte są wyniki analiz modelowych różnych wariantów polityki liberalizacji handlu produktami rolnymi (rozdział 5). Pokazane są tu zarówno wyniki analiz przeprowadzonych przez Autorów książki za pomocą modelu AGLINK², jak i analiz modelowych innych autorów (np. autorstwa Hagemajera i Michałka). Wyniki analiz empirycznych pochodzą zatem z różnych typów modeli, na przykład modeli równowagi cząstkowej i modeli równowagi ogólnej. Nie często zdarza się pokazywanie wyników różnych typów modeli, gdyż naukowcy lubią trzymać się zwykle swoich narzędzi, tzn. tych typów modeli których sami używają.

Niewątpliwą zaletą książki jest też nawiązanie do dyskursu o przyszłości, wspólnej polityki rolnej po 2013 roku (rozdział 6). Rozdział ten pokazuje po pierwsze globalne uwarunkowania WPR po 2013 roku, po drugie przybliża obecne kierunki reformy WPR w wyniku ustaleń tzw. health check³, a po trzecie pokazuje miejsce polskiego rolnictwa w przyszłej WPR.

Co do materiałów cytowanych, to przy okazji warto wspomnieć, że bibliografia tematu objęta w książce jest nie tylko wyczerpująca, ale wręcz imponująca. Czytelnik odnajdzie tam wiele pozycji z literatury anglojęzycznej, zarówno klasyki tematu, jak i bardzo współczesnych opracowań, w tym literaturę nie tylko *stricte* naukową, ale i raporty powstałe na rzecz praktyki (OECD, FAO, KE itd.). Już sama wyodrębniona lista materiałów źródłowych stanowi wartościową bibliografię liczących się w świecie dokumentów i baz danych.

² Modelu opracowanego i wykorzystywanego do dziś przez OECD.

³ Przeglądu okresowego WPR.

Głównym wnioskiem, jaki formułują Autorzy książki, jest to, że pomimo zmniejszenia się udziału rolnictwa w tworzeniu PKB krajów wysokorozwiniętych, poziom wsparcia sektora rolnego i jego znaczenie społeczno-polityczne nie uległy znacznemu zmniejszeniu. Liberalizacja polityki rolnej w ramach postanowień Rundy Urugwajskiej wprawdzie zmieniła formę i instrumenty interwencjonizmu w sektorze rolno-żywnościowym, nie zmieniła jednak w istotnym stopniu poziomu wsparcia finansowego. Oznacza to, że rozwój sektora rolno-żywnościowego w krajach wysokorozwiniętych warunkowany jest nadal interwencją państwową, pomimo że na forum międzynarodowym deklarują one chęć liberalizacji handlu rolnego i redukcji finansowego wsparcia rolnictwa. Takie podejście demaskuje grę, jaką prowadzi UE, która w sferze retoryki jest „politycznie poprawna”, ale w sferze realiów bardzo twardo pilnuje interesów swoich rolników.

Ci czytelnicy, którzy już wcześniej czytali publikacje obu Autorów, na pewno zauważą, że część rozważań zamieszczanych w książce była już częściowo publikowana (np. zasada wahałki). Nie dziwi to jednak, gdyż książka stanowi podsumowanie wieloletniej pracy badawczej nad problemami i rozwojem polityki rolnej w krajach rozwiniętych, a szczególnie w krajach UE, oraz nad uwarunkowaniami rozwoju sektora rolnego w warunkach globalizacji gospodarki światowej. Duża część pracy jest jednak nowa lub zaktualizowana i zawarte w niej informacje oraz dane są bardzo aktualne, a jednocześnie jest tam też rys historyczny sięgający lat osiemdziesiątych XX wieku, kiedy to zaczęto pierwsze poważne próby ograniczenia interwencjonizmu w sektorze rolno-żywnościowym na skalę światową.

Książka ta, będąca rezultatem badań prowadzonych w ramach grantu badawczego własnego *Polityka rolna w warunkach globalizacji. Doświadczenia krajów wysokorozwiniętych w wyniku Porozumienia w Sprawie Rolnictwa GATT/WTO*, z pewnością zaspokoi szerokie grono odbiorców. Oprócz bogatej bibliografii, wspomnianej wcześniej, posiada też pomocny słowniczek pojęć związanych z tematem zarówno w języku polskim, jak i z odpowiednikami angielskimi. Wszystkie opisane do tej pory cechy decydują o tym, że książka ta stanowi pomocne źródło wiedzy dla szerokiego grona osób zainteresowanych tą problematyką – od praktyków życia gospodarczego począwszy, poprzez pracowników administracji rządowej i samorządowej, a na studentach kierunków ekonomicznych i rolniczych skończywszy. Książka ta powinna zasilać każdą bibliotekę instytucji, które zajmują się gospodarką światową, polityką rolną czy historią gospodarczą.